

КОМПАРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРИНЦИПУ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

COMPARATIVE AND LEGAL ANALYSIS OF THE PRINCIPLE OF INTEGRITY OF THE CIVIL SERVICE UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Чеченко К.О.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Запорізький національний університет

Морально-етична вимога державного службовця бути доброчесним у професійній діяльності за законодавством України виокремлена у спеціальний принцип доброчесності. Засади діяльності інституту державної служби, система принципів, моральних цінностей, якими керуються державні службовці зарубіжних країн мають характерні особливості від вітчизняної моделі. Дослідити та проаналізувати особливості принципу доброчесності державної служби України та Китайської народної республіки слід за допомогою порівняння законодавства цих держав, що дозволить розібратися у специфіці застосування морального обов'язку до особи, яка пов'язує своє життя із відданістю державі та служінні її народу. Метою статті є аналіз принципу доброчесності державної служби за законодавством України та Китайської народної республіки, дослідження специфічних особливостей принципів та обов'язків державного службовця. Об'єктом роботи є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із вступом на державну службу, її проходженням з дотримання визначеного законом принципу доброчесності. Предметом є компаративно-правовий аналіз принципу доброчесності державної служби за законодавством України та Китайської народної республіки. Методи дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких: порівняльно-правовий, історико-правовий, діалектичний аналіз, системний, синтез. У процесі дослідження було визначено, що професійна діяльність державного службовця здійснюється з дотриманням моральних обов'язків. Важливість представника держави мати чесну поведінку загалом проявляється у виконанні своїх посадових обов'язків із дотриманням антикорупційного законодавства. Дещо різні підходи до системи принципів державної служби, що закріплені у законодавстві України та Китаю, дозволяють знайти спільні засади незважаючи на пряму протилежні політичні ідеології та підходи. Високі моральні чесноти, добра поведінка, чисті наміри у сукупності утворюють єдину правову позицію до морально-етичних якостей, якими має володіти державний службовець незалежно від форми правління країни, її політичного устрою.

Ключові слова: принцип, принципи державної служби, компаративно-правовий аналіз, державна служба, державний службовець, законодавство, доброчесність, чесність.

The moral and ethical requirement of a civil servant to be honest in professional activities under the legislation of Ukraine is separated into a special principle of integrity. The principles of the civil service, the system of principles, moral values, which are guided by civil servants of foreign countries have characteristic features of the domestic model. Investigate and analyze the features of the principle of integrity of the civil service of Ukraine and the People's Republic of China should be done by comparing the legislation of these states, which will help to understand the specifics of the application of moral duty to a person who associates his life with devotion to the state and service to its people. The purpose of the article is to analyze the principle of integrity of the civil service under the laws of Ukraine and the People's Republic of China, to study the specific features of the principles and responsibilities of civil servants. The object of work is public relations, which arise in connection with the entry into the civil service, its passage in compliance with the statutory principle of integrity. The subject is a comparative legal analysis of the principle of integrity of the civil service under the legislation of Ukraine and the People's Republic of China. Research methods: general scientific and special methods of scientific cognition, including: retrospective analysis, comparative law, historical law, dialectical analysis, system, synthesis. In the course of the research, it was determined that the professional activity of a civil servant is carried out in compliance with moral duties. The importance of the representative of the state to have honest behavior is generally manifested in the performance of his / her official duties in compliance with anti-corruption legislation. Slightly different approaches to the system of principles of civil service, enshrined in the legislation of Ukraine and China, allow us to find common ground despite the opposite political ideologies and approaches. High moral virtues, good behavior, pure intentions together form a single legal position on the moral and ethical qualities that must be possessed by a civil servant, regardless of the form of government, its political system.

Key words: principle, principles of civil service, comparative legal analysis, civil service, civil servant, legislation, integrity, honesty.

Вступ. За багатолітню історію виникали різні правові підходи до формування основоположних засад сфери державного управління. Принципи державної служби зайняли вагоме місце в діяльності та функціонуванні інституту державної служби. Сучасна система принципів державної служби України орієнтована на європейські стандарти державного управління. Відомо, що європейська інтеграція суттєво вплинула на фундаментальні питання розвитку національного інституту державної служби. У свою чергу, значну увагу було приділено вимогам до морально-етичних якостей державних службовців. Взагалі, критерії поведінки представників влади загалом характеризують не тільки окрему структуру органу державної влади, а й формують уявлення про державу в цілому. Необхідність постійного удосконалення системи принципів в українській державі обумовлювалася тим, що саме державні службовці безпосередньо пов'язані з виконанням завдань та функцій державного органу, тому основоположним обов'язком для них є дотримання принципів

державної служби, які закріплені спеціальними законодавчими актами. Відносно нещодавно в українській державній службі виник принцип доброчесності. Ключовою суттю даної морально-етичної вимоги є беззастережне дотримання державним службовцем стандартів поведінки. Проте, як відомо, європейська модель державної служби відноситься до правової системи західної традиції права. Враховуючи той факт, що українська правова система є складовою західної, то неабиякого інтересу викликає протилежна система – східна. Враховуючи тематику нашого наукового дослідження, цікавою ідеєю вбачається можливість дослідити саме китайський інститут державної служби як елемент східної моделі державної служби. Китайська народна республіка відрізняється унікальною ідеологією, політичним впливом на владу та державний устрій країни. Таким чином, саме з огляду на протилежні форми правління України та Китайської народної республіки, виникає актуальність достеменного дослідження законодавчої бази обох держав з метою з'ясування

та подальшого порівняльного аналізу принципу доброчесності державної служби. Охарактеризування специфічних особливостей принципів та обов'язків державного службовця в Україні та Китаї дозволять виявити різноманітні риси доброчесної поведінки, виокремити їх спільні та відмінні ознаки.

Метою статті є аналіз принципу доброчесності державної служби за законодавством України та Китайської народної республіки, дослідження специфічних особливостей принципів та обов'язків державного службовця. Об'єктом роботи є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із вступом на державну службу, її проходженням з дотриманням визначеного законом принципу доброчесності. Предметом є компаративно-правовий аналіз принципу доброчесності державної служби за законодавством України та Китайської народної республіки. У статті використані такі методи дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких: порівняльно-правовий, історико-правовий, діалектичний аналіз, системний, синтез.

Ступінь дослідження питання. У вітчизняній науковій спільноті дослідженням правових питань інституту державної служби, особливо засадам та принципам його діяльності присвятили свої праці такі вчені-юристи як Л. Біла-Тіунова, В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Петришин, Ю. Ковбасюк, М. Козюбра, Т. Коломєць, В. Колпаків, О. Кузьменко, О. Оболенський, С. Серьогін та інші.

Виклад основного матеріалу. Інститут державної служби України проходить кризу безліч реформаційних процесів, завдяки яким змінюється та удосконалюється національна система із урахуванням досвіду європейських моделей державної служби. Загалом правова система Української держави спрямована на запозичення позитивного досвіду країн Європейського Союзу, тому певні законотворчі процеси відбуваються із орієнтуванням на європейську інтеграцію. Процес реформування у сфері державного управління України розпочався після схвалення Президентом України Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5), згідно якої оновлення влади та антикорупційна реформа визначалися одними з першочергових напрямків для подальшої реалізації. Необхідно зазначити, що перевірка доброчесності службовців та моніторинг їхнього способу життя запроваджувалися як один із антикорупційних механізмів для подальшого створення ефективної інституційної системи запобігання і протидії корупції. Відтоді новий термін «доброчесність» як критерій, що відображає особистісні та професійні морально-етичні якості представників інституту державної служби України викликав у колі юристів та вчених одночасно інтерес та нерозуміння, що актуалізувало наукові дослідження проблемних питань.

Діяльність державної служби України здійснюється громадянами України, які займають посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті) – державним службовцем. Державна служба є публічною, професійною, політично неупередженою діяльністю із практичного виконання завдань і функцій держави, правове регулювання якої здійснюється відповідно до Конституції України, Законом України «Про державну службу» № 889-VIII від 10.12.2015 року (далі ЗУ «Про державну службу») та іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постановами Верховної Ради України, указами Президента України, актами Кабінету Міністрів України та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби [7]. ЗУ «Про державну службу» є центральним нормативно-правовим актом, який регулює відносини, що виникають у зв'язку із вступом на державну

службу, її проходженням та припиненням, визначає правовий статус державного службовця (ч. 1 ст. 3).

Важливе місце у системі функціонування державної служби України посідають принципи, на підставі яких до державних службовців висуваються певні спеціальні вимоги, які законодавцем було удосконалено. Так, статтею 4 ЗУ «Про державну службу» закріплено десять принципів державної служби: верховенство права; законність; професіоналізм; патріотизм; доброчесність; ефективність; забезпечення рівного доступу до державної служби; політична неупередженість; прозорість; стабільність. Найбільшу зацікавленість з-поміж вищезазначених принципів викликає доброчесність. Варто зауважити, що саме цей принцип вперше впроваджено в інститут державної служби України. Попередні законодавчі акти, які регулювали діяльність державної служби не містили принципу доброчесності (не береться до уваги проект Закону України «Про державну службу» № 4050-VI від 17.11.2011 року, який не набрав законної чинності). Наразі така морально-етична вимога до особи державного службовця як доброчесність є спрямованістю дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень (п. 5 ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про державну службу»).

У доктрині адміністративного права принцип доброчесності досліджують різнобічно як «високу моральну чистоту, чесність» [4, с. 77], зазначають про «...формування і розвиток доброчесності як етичного коду посадових осіб для подолання корупції, підвищення «прозорості» та підзвітності державного апарату...» [5, с. 281], також розуміють доброчесність як ключовий принцип, що є «одним з головних факторів запобігання конфлікту інтересів та забезпечує виконання завдань з унеможливлення проявів корупції на державній службі» [6, с. 61–62], очевидним є прямий зв'язок прояву доброчесної поведінки державного службовця з відсутністю корупційних діянь як під час здійснення ним професійної діяльності так і приватного життя. «Словник термінів сфери управління кадровими ресурсами у державному секторі», який видав Центр з питань доброчесності в оборонному секторі НАТО, пояснює доброчесність як «здатність демонструвати чесну та етичну поведінку. Інституції повинні намагатися створити середовище та інструменти, які підтримують людей, які хочуть виконувати свою роботу з високим ступенем доброчесності. Синоніми: чесність, неупередженість. Антоніми: нечесність, корупція» [8]. Отже, чесність/доброчесність розуміється як відсутність у діях особи схильності та потягу до отримання власної вигоди за допомогою зловживання владою, спроб оминати законні шляхи вирішення правових питань, спонукати отримати бажаний результат якомога у коротші строки тощо.

Надалі принцип доброчесності увійшов до засад Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, яку було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1102-Р) (далі Стратегія) де, зокрема, одним із напрямів реформування визначено модернізацію державної служби та управління людськими ресурсами у відповідності до європейських стандартів належного адміністрування з питань трансформації системи органів державного управління. Так, з-поміж багатьох принципів державного управління Стратегії ключовим із них визначено – здійснення заходів для сприяння доброчесності, запобігання корупції та забезпечення дисципліни на державній службі. Спрямованість реформаційних процесів на впровадження антикорупційних засад у діяльності державних інституцій обумовлено метою Стратегії, якою є побудова професійної, доброчесної, політично нейтральної і орієнтованої на громадян державної служби [9]. Таким чином, доброчесність

як принцип державної служби України зайняла особливе місце у системі принципів інституту державної служби у складі спеціальних принципів адміністративного права. Оскільки створення зразкової державної служби неможливе без професійних, добросесних та етичних державних службовців.

Неабиякий інтерес викликає східна модель державної служби, що протилежна європейській, а саме заслугоує уваги державна служба Китайської народної республіки, яка, як відомо, є найбільш жорсткою у світі через комуністичну ідеологію та особливості китайського менталітету, що є базовими засадами державного управління у порівнянні із європейською та українською системами. Враховуючи, що вітчизняний інститут державної служби України побудований у відповідності до європейських цінностей, вважаємо за доцільне провести компаративно-правовий аналіз використання принципу добросесності державної служби за законодавством України та Китаю.

Діяльність державної служби у Китайській народній республіці регулюється Законом КНР «Про державних службовців» від 27.04.2005 року (далі Закон КНР), де вже у першій статті Глави I «Загальні положення» зазначається про адміністрування державних службовців, забезпечення законних прав та інтересів державних службовців, посилення нагляду за державними службовцями, формування якісного складу державних службовців з метою сприяння створенню старанного та чесного уряду та підвищення ефективності роботи [1].

Систему принципів державної служби у Китаї можна вважати доволі унікальною, яка, звісно суттєво відрізняється від європейської моделі. Принципи державної служби закріплені Законом КНР у Главі I «Загальні положення», де визначені такі основні принципи:

- *керівництва ідеологіями марксизму, лєнінізму, думки Мао Цзедуна і теорії Дєн Сяопіна, ідея «Трьох представників», принципи Комуністичної партії Китаю.* Зазначається, що дані принципи мають бути дотримані в системі державної служби, управлінні кадровими ресурсами, у процесі діяльності державних службовців (ст. 4);

- *відкритості, рівності, конкуренції та відбору вищестоящих керівників,* зазначається, що адміністрування державних службовців має здійснюватися із дотриманням даних принципів та відповідно до законодавчих повноважень, кваліфікації, стандартів і процедур (ст. 5);

- *рівноваги,* згідно якого наглядове обмеження та гарантія стимулювання в адмініструванні державних службовців має дотримуватися із рівноцінною увагою (ст. 6);

- *призначення на посаду за заслугами наявності політичної чесності та професійної компетентності,* при цьому значення має надаватися практичним досягненням у роботі (ст. 7).

Як вбачається із вищеведених принципів, морально-етичні вимоги до їх переліку не входять. Але моральні цінності знаходять своє відображення у положенні Глави II «Кваліфікація, обов'язки та права державного службовця» Закону КНР, де відповідно пункту 4 статті 11 законодавцем закріплено, що державний службовець повинен відповідати такій вимозі як наявність гарної етики. Серед обов'язків державного службовця статтею 12 Закону КНР закріплено такі як: захист безпеки, честі та інтересів держави (п. 4 ст. 12); дотримання дисципліни, неухильне дотримання професійної етики та показова роль у дотриманні суспільної моралі (п. 7 ст. 12); бути чесним та прозорим, справедливим та порядним (п. 8 ст. 12). Ці вимоги відносяться до особистісних морально-етичних якостей державного службовця, тому незважаючи на нюанси лінгвістичного перекладу, а також відсутність тлумачення, доцільно порівняти вимогу до китайського державного службовця «бути чесним» із українським принципом добросесності державної служби.

Безпосередньо прямий зв'язок вимоги чесності мають із правовими нормами у яких закріплено перелік обов'язків дотримання дисципліни та заборони вчиняти певні дії, які передбачені ст. 53 Глави IX «Покарання» Закону КНР, а саме: 1) розповсюдження будь-яких висловів, що завдають шкоди репутації держави, організація або участь у таких заходах, як-от будь-які збори, ходи та демонстрації, які спрямовані проти держави; 2) організація чи участь у будь-якій незаконній організації, або організація чи участь у будь-якому страйку; 3) нехтування своїм обов'язком, що позначається на його роботі; 4) відмова від виконання рішення чи розпорядження, прийнятого їх керівником; 5) приховування/замовчування критики або помсти; 6) шахрайство з метою ввести в оману або обдурити свого лідера або широку громадськість; 7) бути корумпованим, давати чи отримувати хабарі, використовувати посаду для отримання особистої вигоди для себе чи інших; 8) порушення фінансово-господарської дисципліни шляхом розтрати державного майна; 9) зловживання своїм повноваженням для порушення законних прав та інтересів будь-якого громадянина, юридичної особи чи іншої організації; 10) розголошення державної таємниці чи службової таємниці; 11) пошкодження репутації держави чи інтересів у закордонних справах; 12) участь або підтримка таких видів діяльності, як еротика, зловживання наркотиками, азартні ігри та марновірства тощо; 13) порушення професійної етики або суспільної моралі; 14) займання будь-якої прибуткової діяльності чи участь у будь-якій прибутковій діяльності або одночасно займання посади на підприємстві чи іншій прибутковій організації; 15) відсутність на роботі або у разі відрадження чи відпустки, неповнення після закінчення відпустки без поважних причин; або 16) будь-які інші дії з порушенням дисципліни.

Звісно, що й до українського державного службовця висуваються певні обов'язки: 1) дотримуватися Конституції та законів України, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; 2) дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки; 3) поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина; 4) з повагою ставитися до державних символів України; 5) обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації; 6) забезпечувати в межах наданих повноважень ефективне виконання завдань і функцій державних органів; 7) сумлінно і професійно виконувати свої посадові обов'язки та умови контракту про проходження державної служби (у разі укладення); 8) виконувати рішення державних органів, накази (розпорядження), доручення керівників, надані на підставі та у межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України; 9) додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції; 10) запобігати виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби; 11) постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності та удосконалювати організацію службової діяльності; 12) зберігати державну таємницю та персональні дані осіб, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншу інформацію, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню; 13) надавати публічну інформацію в межах, визначених законом (ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про державну службу»). Важливо виокремити обов'язок дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки, зокрема до яких належить добросесність. Очевидно, що в українській правовій системі інститут принципів має окрему структуру та вагоме значення як у нормотворчій так і правозастосовній діяльності держави. На відміну від вітчизняного

закону можна зробити висновок про відсутність у китайському праві системного підходу до визначення принципів державної служби. Проте, загалом, не зважаючи на відсутність закріплення вимоги доброчесності/чесності у китайському законодавстві у формі принципу, очевидно є необхідність державного службовця КНР бути чесним з огляду на наступне.

Комуністична партія Китаю (далі КПК) та її діяльність безпосередньо пов'язані із сферою управління державної служби через обов'язкову умову державного службовця мати партійну приналежність. Тому китайські вчені наполягають на застосуванні примусового покарання до чиновників, визнаних корумпованими, з метою створити відчуття невпевненості та страху серед інших посадових осіб, які, як передбачається, у свою чергу, припинять чи намагатимуться уникнути корупційної діяльності. Кінцевою метою цього процесу є створення етичного середовища та очищення влади від корупції [3, с. 67]. Спрямованість комуністичної ідеології на антикорупційну політику окрім реальних жорстких методів покарання за корупційні дії, передбачає унікальне навчання державних службовців через процес самовдосконалення, що включає такі дії як: звернення погляду на себе через запам'ятовування; розкриття істини через самокритику; пізнання себе через критику та керівництво інших; пізнання себе через політику сорому, щирості та чесності; інтеріоризація та примирення стосунків із собою [3, с. 8]. Даний підхід є цілком інтересним та своєрідним, але вищезазначені заходи слід віднести до психологічних технік та методів впливу на людську психіку з метою досягнення бажаного результату.

Взагалі винятковим у правовій площині можна вважати використання морально-етичної якості «чесність» у розумінні поняття лояльності та праведності, що полягає у можливості чиновника урівноважити особисту лояльність (до себе) з більш трансцендентною відданістю (партії), зберігаючи при цьому особисту чесність [3, с. 253–254]. Критерій чесності серед усіх інших норм моралі та етичних засад державних службовців у китайському законодавстві значно виокремлюється, набуваючи характеру базової якості особи, яка пов'язує своє життя із відданістю державі та служінні її народу.

Науковці Китаю досліджуючи нюанси політичної та професійної відповідальності в системі управління державними службовцями та кадрами, наголошують, що державні службовці та кадри мають бути спрямовані мати сильні, придатні чи погані «політичні якості», бути «політично надійними» чи ні, або бути визнаними КПК не тільки спроможними, але, що важливіше, достатньо «чесними» [2]. Дане твердження є вірним враховуючи нерозривну взаємозалежність громадянина КНР бути державним службовцем та членом КПК одночасно,

тому вчені Китаю часто ототожнюють політичні якості із моральними. Такий досвід для української правової системи та інституту державної служби є невідомим. Доволі складно уявити китайські правові норми у діяльності державних інституцій України. Тим не менш вітчизняна державна служба керується принципом політичної неупередженості, який полягає у недопущенні впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків (п. 8 ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про державну службу»). Тоді як КНР є однопартійною соціалістичною республікою, а у китайському законодавстві головним є принцип керівництва ідеологіями марксизму, лєнінізму, думки Мао Цзедуна і теорії Ден Сяопіна, ідея «Трьох представників», принципи Комуністичної партії Китаю (ст. 4 ЗУ КНР), а також принцип політичної чесності (ст. 7 ЗУ КНР). Очевидно, що вищезазначені китайські принципи державної служби взагалі не притаманні українській багатопартійній політичній системі.

Висновки. Правові засади діяльності інституту державної служби України та Китайської народної республіки мають докорінно різні підходи до системи принципів через протилежні форми правління та політичного устрою держав. Авторитетність політичної ідеології КНР відображається на функціонуванні державної служби в повній мірі, що зовсім не є властивим Україні, яка має інститут державної служби неупереджений від політичного впливу. Принцип доброчесності в Україні та принцип політичної чесності разом із умовою бути чесним у Китаї мають загальні ознаки морально-етичних якостей, які важко порівняти через розбіжності національного світосприйняття та особливості менталітету. Проте, можна зробити висновки, про те, що основними спільними рисами доброчесності/чесності обох держав є спрямованість державних службовців на заборону корупційних проявів у професійній діяльності, зловживань повноваженнями, використанні посадових обов'язків з метою отримати особисту вигоду, умова додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції. На чолі доброчесності державного службовця ставиться обов'язок бути вільним від корупції. Протилежна морально-етична якість доброчесності – недоброчесність, яка характеризується недодержанням вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції. У цілому необхідність служіння народу будь-якої держави має відбуватися на засадах норм моралі та етики, які є не менш важливими за професійні компетентності державного службовця. Таким чином, можна впевнено підсумувати, що принцип доброчесності/чесності поступово набуває все більшої цінності у правових площинах різних націй України та Китаю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Civil Servant Law of the People's Republic of China. URL: <http://www.lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=4123> (дата звернення: 10.05.2022).
2. Holly Snape. A Shifting Balance between Political and Professional Responsibility. *Mapping China Journal*. 2019. No. 3. URL: https://mappingchina.org/wp-content/uploads/2019/11/MCJ-2019_1_Holly-Snape.pdf (дата звернення: 10.05.2022).
3. Zhang S. & McGhee D. China's Ethical Revolution and Regaining Legitimacy: Reforming the Communist Party through Its Public Servants. *Politics and Development of Contemporary China*. London : Palgrave Macmillan. 2017. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-51496-3> (дата звернення: 10.05.2022).
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
5. Державна служба : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), О. Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Серьогін (заст. голови) [та ін.]. К. ; Одеса : НАДУ, 2012. Т. 1. 372 с.
6. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу» / Ред. кол.: К. О. Ващенко, І. Б. Коліушко, В. П. Тимощук, В. А. Дерезь (відп. ред.). – К. : ФОРМ Москаленко О. М., 2017. 796 с.
7. Про державну службу : Закон України № 889-VIII від 10.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 10.05.2022).
8. Словник термінів сфери управління кадровими ресурсами у державному секторі. К. : NATO, 2021. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/4/pdf/210401-bi-gloss-hrm-ps-uk.pdf (дата звернення: 10.05.2022).
9. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1102-П). URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/reform%20office/01_strategy_ukr.pdf (дата звернення: 10.05.2022).